

EERO HUOVINEN

wsOy

*Äitiä
ikävä*

EERO HUOVINEN

ÄITIÄ IKÄVÄ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

SUOMEN TIETOKIRJAILIJAT RY ON TUKENUT
TÄMÄN KIRJAN KIRJOITTAMISTA.
HELSINGIN SUOMALAISEN KLUBIN JULKAISUSARJA,
TEOS NUMERO KYMMENEN.
© EERO HUOVINEN JA WSOY 2020
GRAAFINEN SUUNNITTELU MARJAANA VIRTÄ
ISBN 978-951-0-44901-1
PAINETTU EU:SSA

Pojillakin on ollut sangen ikävä Äitiänsä. Ne näkevät, kuinka minä olen ikävöinyt. Ja Eerokin monena päivänä on itkenyt Äitinsä muistoa. Mutta Sakari on kuitenkin kaikkein eniten Äitiä kaivannut ja melkein joka päivä puhelee Äidistä. Kyselee: »Koska Äiti tulee? Missä Äiti on? Mennäänkö mekin pian taivaaseen? Mennään hakemaan Äiti pois sieltä.»

Ei Eerolle pidä ollenkaan kertoa, mikä Äidillä on, ei hän sitä ymmärrä. Huolehtisi turhaan.

SISÄLLYS

11 **Ikävä**

- 12* Millaista äitiä ikävöin
- 13* Mykistynyt isä
- 14* Sanattomia seremonioita
- 16* Oikea vai kuviteltu äiti
- 18* Kirjeitä – aarteita
- 20* Kirjeet polttavat
- 22* Heikon musteen voima

24 **Ensitreffit ja häät**

- 24* Isän tyttö
- 27* Tyttönorssi
- 30* Vapiseeko Vaasan veri
- 33* Kahvit Ekbergillä
- 35* Kesähäät
- 37* Rähinäremmi ja värjätyt sääret
- 39* Pommitusten aikaan
- 42* Kaukana kavala maailma
- 44* Persoonallisia potkuja
- 46* Kiitos meidän molempien puolesta
- 49* Nuori rouva lirkuttelee
- 52* Kaupungin juoruja ja kamppailuja
- 54* Mistä miehelle töitä
- 56* Infernaaliset tuskat

58 Nenä kuin patakoukku
60 Toisten silmien alle

64 **Malminkadun teatteri**

65 Teatterin käsikirjoituksia
66 Äiti ja huligaanit
69 Väsynyt, mutta iloinen äiti
71 Mummi ei pysy mukana
72 Huoviset kehuvat itseään
75 Äiti ja vekkuli
77 Perkele ja taivas
80 Kovia sanoja ja rakkaita halauksia
83 Eerolla on silmää
85 Suhde feminiineihin
87 Äidin meriupseerit
89 Onko Paasikivi hevonen
90 Päivällä temppuillaan, illalla rukoillaan
92 Pojat ottavat luulot pois

96 **Kotona ja maailmalla**

96 Stadin friidu
97 Halu lähteä
101 Äiti päästää isän Roomaan
103 Äiti hakee isän pois Roomasta
105 Kuva Corsolla
108 Caprille ja kotiin
111 Spaghettoa ja espressoa
113 George Rhoden Malminkadun takapihalla

115 **Vaari kuolee, mummi väsy**

115 Taivaassa tavataan
118 Äiti hoitaa
119 Ikävän juuretko
121 Mummi rappuun
124 Punainen kukko
125 Mummi menehtyy

128 **Onnellisen elämän lyhyt tuokio**

- 129 Jalat oman pöydän alla
131 Kaikki uusiksi
134 Kävelypuku
136 Isä kiihdyttää opintojaan
138 Mieli tekee kirkkoherraksi

141 **Viimeinen kesä**

- 142 Sairauksien varjot
144 Äiti kirjoittaa omunaisille
147 Millainen diagnoosi
149 Valkoinen äiti
151 Ambulanssimatka
153 Äiti iloitsee, isä varoittaa
154 Äiti näkee unta pojista
155 Käännä pahempaan
156 Lasten takia olisin halunnut elää
158 Isän esikuva kuolee
160 Isä järjestelee kotia
161 Eerolle ei pidä kertoa
163 Rakkaat tössykäiset

166 **Exitus**

- 167 Äidin vieressä
170 Itkevä isä
173 Aili kuoli autuaasti
174 Surunauhat
175 Kalleimpamme
176 Äiti nukkuu, mutta herää
178 Ei minulta mitään puutu
180 Kaikki

183 **Hietaniemi**

- 183 Yksitoista neilikkaa
184 Neljä Anna-Liisaa
186 En mä itkemättä voi

187 Äl' ann' mun vilpistellä
189 Kaikki tai ei mitään
190 Toivottavasti emme enää tapaa
192 Rakastinko liikaa
194 Uurna maan alle
196 Onni katkesi

199 **Kuollut isä**
200 Talo tätejä täynnä
203 Lesken vaalisaarna
207 Malmin kirkkoherraksi
208 Kodin purku
211 Alakerrasta lohtua
212 Ahkera vieras
214 Konserttikutsusta vappuun
217 Paasikiven henkivartijana
218 Suurin onni on, ettei ole onnea
220 Haetaan Äiti pois taivaasta
221 Uusi äiti
224 Rakas, mutta erilainen isä
225 Äiti on poissa, isä etääntyy
226 Mä lähden Stadiin
228 Mitä äiti sanoisi

231 **Vanha kettu**
232 Harkittu lähtö
233 Kaikki synnit anteeksi

Ikävä

OUTOA. ON AIKA OUTOA, että minun ikäiselläni miehellä on ikävä äitiä.

Olen seitsemänkymmentäviisivuotias ja katson jo kohti viimeisiä aikoja. Luulisi, ettei taaksepäin kohdistuva kaiherrus enää vaivaisi. Luulisi, että tähän mennessä olisi oppinut olemaan omillaan. Luulisi, että pärjäisi jo ilman äitiä.

Outoa on, että ikävöin äitiä, joka kuoli yli kuusikymmentäviisi vuotta sitten. Pian tulee sata vuotta äidin syntymästä. Vuodet eivät kuitenkaan sammuta janoa. Aika ei täytä mielen tyhjyyttä. Pikemminkin on käynyt niin, että aukko sisimmässä on alkanut suurentua.

Outoa on, etten ole varma, etsinkö äitiä vai itseäni.

Millaista äitiä ikävöin

Ikävöin, mutta en juurikaan muista, millaista äitiä kaipaan. Nimen toki tiedän. Äiti oli Aili Anna-Liisa, nuori hammaslääkäri. Mutta kovin vähän muistan siitä, millainen hän todella oli ja mitä hän ajatteli. En näe äidistä unia. Säilyneet valokuvat antavat vain kalpean kuvan. Ne eivät tee hänestä elävää. Mieleeni palaa vain hetkellisiä välähdyksiä ja ohimeneviä sattumuksia. Ääntä ja tuoksua äidillä ei ole.

Vaikka yritän kuvitella, en tavoita kohdetta. Sydämessäni on ontto tila, joka ei ota täyttyäkseen.

Huomaan olevani kateellinen kavereille, joiden äiti elää. Kyselen heiltä kautta rantain, millainen heidän äitinsä on ja millaista pitkä elämä äidin kanssa voi olla. Peilaan vastauksia ja vertailen niitä toisiinsa. Mitä itse vastaisin?

Katselen salaa yli yhdeksänkymppisiä naisia, harmaahiuksisia daameja, ja kuvittelen, millaista elämä olisi, jos äiti eläisi. Katselen yhdeksän vuoden ikäisiä poikia, sen ikäisiä kuin itse olin äidin kuollessa. Pieniä ovat.

Haaveilen harmonisesta suhteesta, mutta toisinaan pelkään, ettei kaikki olisikaan niin kaunista kuin toivon. Mieli tekisi keskustella äidin kanssa, kysyä elämästä, kulkea käsikynkkää, katsoa silmiin,

silittää hiuksia ja halata, olla lähellä kuin pikkupoika. Vierellä, sylissä.

Mutta äiti on poissa ja minun on ikävä.

Mykistynyt isä

Äiti oli poissa jo ennen kuin hän kuoli elokuun 28. päivänä vuonna 1954. Äidin pitkää, lähes puoli vuotta kestänyttä sairautta me kolme pikkupoikaa emme käsittäneet. Sen tiesimme, että äiti on sairaalassa, mutta oletimme, että sairaalasta tullaan terveenä takaisin ja että hän syksyn tullen palaa kotiin.

Siihen aikaan oli tapana varjella lapsia kaikkein kauheimmilta kokemuksilta. Isä ei puhunut äidistä meille pojille. Hän joko halusi suojella meitä tai sitten hän luuli, että me emme ymmärtäisi tai emme kestäisi.

Aikuinen ei osannut olla lasten kanssa. Emmekä me osanneet olla isän kanssa. Vähitellen me pojat sopeuduimme äidin poissaoloon.

Äiti ei kadonnut vain sen vuoksi, että hän kuoli. Pian hän alkoi toistamiseen kadota, nyt sen vuoksi, että hänen muistonsa haalistui. Yksinoikeus äitiin jäi isälle. Isä suri ja suri yksin. Menetyks oli niin kauhea, että hän mykistyi eikä kertonut äidistä

juuri mitään. Isän silmät sen ajan valokuvissa ovat lasimaiset, katse on tyhjä ja autio. Mies murtui, vaikenen ja kapseloi muistonsa. Hän kesti rakkaimpansa kuoleman sulkeutumalla. Meistä pojista tuli ulkopuolisia, äidittömiä.

Sanattomia seremonioita

Pieniä rituaaleja sentään säilyi, mutta nekin tuntuivat korvikkeilta, seremonioilta, jotka peittivät kaipauksen. Äidin haudalla Hietaniemessä käytiin, mutta siellä vain seistiin vakavina ja vaitonaisina, riviin järjestäytyneinä. Vietiin yksitoista suurta, vaaleanpunaista neilikkaa. Sen isä jaksosi sanoa, että äidin lempikukkaa, yksi kutakin unenomaisen kaunista aviovuotta kohti. Lyhyt rukous lausuttiin: »Rakas Taivaan Isä, kiitos äidistä.» Isän hartiat hytkyivät.

Hautakäytävää pois kuljettaessa käännettiin vielä kerran katsomaan, ikään kuin toivottaisiin, että äiti nousisi ylös. Isä neuvoi vilkuttamaan äidille. Mutta kuka nyt hautakivelle ja kukille vilkuttaisi? Teimme kuten käskettiin, vaikka emme ymmärtäneet. Uurna oli mullan alla ja äiti urnan sisällä. Saattoiko taivaan kodista nähdä, että olimme käyneet täällä?

Kodissamme Malminkadulla seinät pysyivät entisellään, poikien pedit paikoillaan. Illalla täkki vedettiin korviin, vaikka äiti ei enää tullut peittelemään eikä laulamaan. Äidin sijasta halattiin tyy-nyä. Isä yritti huolehtia iltarukouksesta, mutta se päättyi aina itkunsekaisiin loppusanoihin: »— vie meidät kaikki kerran taivaan kotiin, missä rakas äitikin jo on.» Pyyntö vain syvensi kaipausta.

Meille pojille isä selitti, että äiti on mennyt taivaan kotiin. Mihin kotiin? Mieluummin olisin pitänyt äidin Malminkadun kodissa, mutta hän oli mennyt toiseen ja etäiseen paikkaan, jonka todellisuutta ei voinut tietää ja josta ei oikein uskaltanut kysyä.

Taivaan kodin täytyi olla jotakin kaunista, mutta se oli totta vain mielen kuvitelmissa. Taivas ei vetänyt vertoja sille omalle kodille, jossa olimme tottuneet aamuisin heräämään.

Poikien maailmassa arki jatkui. Lapsista sanotaan, että he ovat mukautuvaisia. Me olimme. Huomion veivät Saksalainen koulu ja Kampintori, keskinäiset kähinät ja takapihan rähinät. Mielikuvat äidistä alkoivat menettää värejää. Kun ei muistella, niin ei myöskään muisteta. Kun ei kerrota, niin ei myöskään kuvitella.

Oikea vai kuviteltu äiti

Vuodet kuluivat, ja haaleatkin muistot äidistä hii-
puivat. Äiti oli kuollut, syvällä haudassa, uurnassa,
säilössä, utuisessa taivaassa, näkymättömissä. Vähi-
tellen opin elämään ilman äitiä – enkä kuitenkaan
oppinut.

Vähän alle nelikymppisenä, siis yli kaksikym-
mentäviisi vuotta äidin kuoleman jälkeen, jouduin
omassa elämässäni sisäisesti koville, lähinnä itseni
kanssa. En tuntenut itseäni enkä tiennyt, mitä
oikein haluaisin elämältä. Aloitin pitkän terapian.
Kuvittelin, että minua auttaisi, jos saisin isän ker-
tomaan äidistä. Isän ja pojan jännitteestä johtui,
että olin aika vaativa, nesessiivinen. »Nyt sinun on
kerrottava äidistä.»

Kohtaamiset isän kanssa olivat vaikeita. Minä
tinkasin, isä itki ja intti, ettei hän voi kertoa äidistä
mitään. Ahdistus pakotti kieltämään. Ei ollut mi-
tään äidin päiväkirjoja, ei kirjeitä, ei mitään, mitä
hän olisi voinut antaa minulle nähtäväksi. Äitipuoli
yritti välittää, mutta tulokset olivat laihoja.

Luovutin ja panin lippaan kiinni. Äiti oli kuollut
ja pysyi poissa. Yritin tyytyä orpouteen. Terapiassa
tajusin kuitenkin alitajunnan voiman. Opastajani
sanoi, että etsin äidinkuvaa, naisen mallia, oman
mielenmaailmani kuvitelmaa, toivetta tai pelkoa

siitä, millainen äiti olisi voinut olla. Jos löytäisin vastauksia omiin odotuksiini, voisin ehkä voittaa myös äidinikävän.

Ymmärsin teoreettisella tasolla, mikä merkitys elämän peruskuvilla tai alkukuvilla voi olla. Opin myös jotakin siitä, miten äidinkuva säätelee naisenkuvia. Myös kokemuksen tasolla äidinikävä alkoi lieventyä.

Silti jäin kysymään, voinko tavoittaa vain omassa sisimmässäni luonnostelemani äidinkuvan vai voisinko oppia tuntemaan myös sen todellisen ja oikean äidin, jonka kanssa olin elänyt lähes kymmenen vuotta.

Yhtäältä halusin päästä fantasiamaailmasta kohti reaalia maailmaa, kohti totta sekä oikeaa. Toisaalta tajusin, että omat odotukseni ja tuntemukseni ovat koko ajan läsnä.

Yliopistotyössä olin oppinut olemaan kriittinen minäkeskeisiä asenteita kohtaan. Olin tullut vakuuttuneeksi, että totuus ei ole vain katselijan silmässä. Totuus on enemmän kuin minun oletukseni totuudesta. Totuus, »ennen mua syntynyt, myös jälkeheni jää».

Kaipasin siis äitiä itseään, äitiä sinänsä, aitona ja alkuperäisenä, Äitiä isolla alkukirjaimella, tätä yhtä ja ainoaa Äitiä, en vain äidin mallia enkä omia haaveitani.

Minussa asuu intohimoinen pyrkimys päästä niin pitkälle kamariin asti kuin mahdollista, olipa kyse Jumalasta tai äidistä. Haluan tietää, kuka minun äitini oli ja on. Tavoittelen tavoittamatonta.

Siihen toki luotan, että äidin tuntemaan oppiminen voi vaikuttaa myös omaan elämään. Jos löydän äidin, tyyntyykö etsimisen levottomuus? Rauhoitunko? Ymmärränkö itseäni paremmin? Lisääntyykö taju naisena ja miehenä olemisesta? Tunnistanko itsessäni piirteitä äidistä? Näyttääkö äiti minulle tietä, elämäntietä ja taivaantietä?

Kirjeitä – aarteita

Äidin pitkän poissaolon jälkeen kävi lopulta niin, että sain lujaa maata jalkojeni alle.

Isän kuoltua vuonna 1994 pääsin käsiksi kirje-mappeihin ja äidin vahakantisiin päiväkirjoihin. Niitä oli siis sittenkin olemassa. Alkoi löytyä lappusia ja muistiinpanoja. Bussilippuja ja kahvilalaskuja nuoren Tyttönorssista juuri ylioppilaaksi päässeän naisen ja filosofian maisterimiehen ensitapaamisten ajoilta. Valokuvia, piirroksia, tarinoita, tunnustuksia, hellyyksiä, suruja, naurua. Aineistoa löytyi aina vain enemmän.

Tiheää kirjeenvaihtoa on säilynyt erityisesti niiltä vuosilta, jolloin kihla- ja aviopari asuu eri paikoissa. Kirjeitä lähes joka päivältä.

On kirjeitä jatkosodan vuosilta 1941 ja 1942. Sulhanen on saanut stipendin ja opiskelee teologiaa Saksassa, Leipzigissa. Poliitiikkaa ei posteissa juuri-kaan puhuta. Hitleriä ei ihailla, moitteet vilahtavat vain rivien välissä. Sotasensuuriko jarruttelee kirjoittamista, vai viekö rakkaus kaiken huomion pois ulkomaailmasta?

On kirjeitä vuosilta 1943 ja 1944, jolloin nuori aviomies toimii pappina sotasairaaloissa Äänislinnassa, Punkaharjulla ja Kontiolahdella. Häät on vietetty heinäkuussa 1943. Lomat näyttävät pyörivän kohtuullisen hyvin; niitä suunnitellaan ja muistellaan. Sitä ihmettelen, miten vähän helmikuun 1944 pommitukset ja Kannaksen kriisi näkyvät kirjeissä. Syksyn lähestyessä riveille ilmestyy syntymää odottava esikoinen, minä.

On kirjeitä syksystä 1949 kevääseen 1950. Isä on taas saanut apurahan ja kirjoittaa Roomassa historian alaan kuuluvaa väitöskirjaansa Niccolò Machiavellista. Nyt eletään jo neljän hengen perhe-elämää. Aili on äiti ja Lauri on isä. Heillä on kaksi poikaa, Eero ja Matti, neli- ja kolmivuotiaat.

Isä kirjoittaa kuvauksia Rooman kaupungista, opiskelutovereistaan ja työnsä edistymisestä. Äiti

kertoo siitä, millaista meno kotona Helsingissä on. Pojilla on kirjeissä tärkeä rooli. Juuri näistä Rooman ajan kirjeistä opin, miten äiti suhtautuu poikiinsa. Näissä kirjeissä palaan menneisyyteen, takaisin äidin luo. Jännittävää.

Kirjeet polttavat

Istun aarteiden äärellä. Olen saanut sen, mitä janoisin. Omistan äidin kirjeet. Kaikki hyvin?

Omaksi yllätyksekseni käy kuitenkin niin, että alan kiertää kirjeitä kuin kissa kuumaa puuroa. Olen kuin kokematon nuori poika, joka ei tiedä, miten lähestyä ihastustaan. Tekee mieli mennä lähelle, mutta ei osaa eikä tiedä, mitä oikein tavoittelee.

Luen ensin vain äidin Roomaan lähettämiä kirjeitä, varmaan sen vuoksi, että oletan niissä olevan kertomuksia meistä veljeksistä. Uteliaisuus kohdistuu siihen, mitä äiti kertoo minusta. Olenko siis kiinnostunut itsestäni?

Muita kirjeitä luen valikoiden, monet jäävät avaamatta, pitkäksi aikaa. Olen saanut sen, mitä isältä tinkasin, mutta en osaa tarttua. Pelkäänkö löytäväni jotakin sellaista, mikä ei vastaa toiveitani? Entä jos äiti olisikin sellainen, jota en haluaisi tunnistaa?

Kuluu vuosia. Järjestelen muuttoa isosta virka-asunnosta pienempään. Saan aikaan sen, että kirjeet siirretään Kansallisarkistoon yhtä aikaa kuin piispavuosien viralliset asiakirjat. Minulla on lupa päättää, miten kauan kirjeiden ja muun aineiston lukeminen on luvanvaraista. Huomaan liioittelevani. Asetan rajaksi viisikymmentä vuotta. Suojelenko itseäni? Varaanko äidin vain itselleni?

Lupaen, että kerran vielä luen kirjeet läpi ja kirjoitan sitten kirjan siitä, millainen äitini oli ja on. Tavoite on minulle tyypillinen. Jos haluan ymmärtää, niin pitää kirjoittaa. Tavoitteeni on kirjoittaa ensin itselleni, mutta jos osaan, myös niille, jotka ovat lukutaitoisia ja ymmärtäväisiä. Haaveilen kirjasta, jonka nimi on alusta alkaen selvä, ennen kuin yhtään riviä on paperilla: *Äitiä ikävä*.

Luulen osaavani kirjoittaa, mutta se ei ole selvää, osaanko kirjoittaa äidistä. Eikä sekään, kestänkö kirjoittaa äidistä.

Sakari, läheinen ja rakas veljeni, minua seitsemän vuotta nuorempi, kysyy monen monta kertaa, missä äiti-kirja viipyy. Minä keksin verukkeita, viivyttelen, kiertelen, teroitän kyniä, turvaudun sijaistoimintoihin, askartelen kaikenlaista sälää, arkailen, en osaa ryhtyä.

Jostain ratkaiseva sysäys kuitenkin tulee. Oli siko ikävä sittenkin niin voimakas, että arkailut

on voitettava? Vai ikäkö saa tarttumaan toimeen? Ehdinkö oppia tuntemaan nuorena kuolleen äitini ennen kuin itse vanhana kuolen?

Sukellan omaan arkistooni, luen, kopioin ja kirjoitan muistiin. Sitten pakenen paikkaan, joka aiemminkin on innostanut, Roomaan, Villa Lanteen ja sen ikkunattomaan kellarikirjastoon. Istun päivät tietokoneen ääressä, illat Rouvan kanssa trattorioissa. Ajatukset muhivat, kun kulkee katuja.

Matka äidin luokse alkaa.

Heikon musteen voima

Opettelen lähilukua. Poraudun pikkuasioihin. Löydän paljon sellaista, mikä alkaa ruokkia muistiani ja mielikuvitustani. Eteeni tulee tapahtumia, joita en ole yli puoleen vuosisataan muistanut, mutta jotka alan taas tunnistaa ja tavoittaa, hatarasti, mutta kuitenkin.

Kirjaimet avaavat tietä äidin luo. Muste saa valkoisen paperin elämään, ja yhdessä ne sytyttävät myös mielen. Vaikka sanoja ja lauseita on vähän, alan rakastaa niitä yhä enemmän. *Scripta manet*, kirjoitettu pysyy. »Vahvinkin muisti on heikompi kuin kalpein muste.»

Historiantutkimus nojaa sen varaan, mitä lähteistä löytyy. Väitöskirjojen tekijöitä olen jarrutellut: kirjalliset dokumentit ovat varmempia kuin haastattelut ja muistelut. Totuus on kirjaimissa.

Matka äidin luo on mahdollinen vain siksi, että on säilynyt kirjeitä ja kirjaimia, jotka kertovat, mitä aikoinaan sanottiin ja mitä tuolloin tapahtui. Vähitellen alkaa käydä niin, että en vain minä lue äidin tekstiä, vaan äidin teksti alkaa lukea minua. Äiti etsii minua.

Sitten alkaa käydä niin, että äidin kirjeet saavat minut kirjoittamaan. En siis vain lue ja mieti, vaan yritän myös jäsentää löytämääni. Pian huomaan, että en kirjoita vain äidistä, vaan myös äidille itselleen.

Aloittelen siis kirjeenvaihtoa äitini kanssa. Miten toivonkaan, että hän myös vastaisi minulle. Voisiko ikävä vaihtua iloksi?

**Helsingin emerituspiispa Eero Huovinen
palaa lapsuuteensa ja varhain kuolleen
äitinsä muistoon riipaisevan kauniissa
muistelmateoksessaan.**

Eero Huovinen oli yhdeksänvuotias, kun hänen äitinsä kuoli. Kuolema oli perheelle järkyttävä isku. Isä vaikenä, äidistä ei puhuttu. Vuosien saatossa muistot hiipuivat, mutta ikävä ei laantunut, ei edes iän myötä.

Isän kuoleman jälkeen Eero Huovinen löytää vanhempiansa kirjeitä, kuvauksia perheen iloista ja itkuista. Edessä on aikamatka äidin luo. Kirjeitä lukiessa muistot heräävät eloon ja alkaa tutustumisen haalistuneiden muistikuvien sijasta todelliseen äitiin. Esiin nousee kysymys, voiko äidin löytää uudelleen, ja jos voi, helpottaako ikävä.

ISBN 978-951-0-44901-1

KL 99.1

